

ARHIVSKE BILJEŠKE O F. KRITONU (o. 1674—1736)

Prilog Građi za historiju Splitske akademije ilirske¹

CIRO ČIČIN-SAIN

U vremenu od skoro jednog stoljeća, u drugoj polovini XVII. i prvoj XVIII. u Splitu živjele su tri generacije Kritonovih. Prvi od tih Kritona bio je djed tajnika splitske Akademije ilirske, jedan od mnogih stranaca u mletačkoj vojnoj službi. Kao kapetan došao je, vjerovatno, prvih godina Kandijskog rata; po prvi put u Splitu nalazimo ga u našim dokumentima već početkom 1649. godine² kao mladoženju:

Adi 24. Genaro 1649. Io Don Francesco Nicolich canonico congionsi in S. Matrimonio . . . il signor capitano tenente Giorgio Criton da Scotia, con la signora Marietta figlia del signor Venturin Armati . . .«

Eto, nije prošla ni godina dana otkako je Klis preotet Turskoj, kad se ovaj »capitan tenente« Škoćanin u Splitu vjenčao s kćeri doseljenog trgovca Armatija i bio vojni zapovjednik (governatore). U Kandijskom ratu u Dalmaciji sudjelovao je, možda, već u opsadi turskog Klisa; ali, svakako, našavši se u Kninu, kad je taj grad pao u turske ruke, u proljeće 1654. g. bio je zarobljen³ sa Civalelićem, Sinovčićem, Benjom i još nekim mletačkim oficirima, a kasnije je bio pušten na slobodu.

¹ Povodom proslave 250-godišnjice Akademije ilirske u Splitu, iznijesmo (C. Čičin-Sain, »Ilirska akademija u Splitu, njeno vrijeme i sjedište«. Izdanje Muzeja grada Splita sv. 3., Split 1952.), da je ta splitska Akademija djelovala otprilike decenij, početkom XVIII. stoljeća (od 1703. do otprilike 1714.), ali ne na dalekom obronku Marjana, kako se dotada netačno govorilo, nego kod same katedrale, u kući, gdje je sad Župski ured. Također iznijesmo, da je ta splitska akademija imala dvanaest članova, od kojih su nam kao takvi poznati njen predsjednik dr. I. P. Marchi, njen tajnik dr. F. Kriton i dr. Jerolim Kavanjin; a valjda su joj članovi bili i splitski kanonici Dražić i Dumanić i bosanski trgovac i konzul splitskog Lazareta Mačukat. Tko su bili ostala šestorica od dvanaest članova te akademije, ne iznosimo ni kao pretpostavku. Veoma mnogo biografskih podataka imamo o Marchiju i o Kavanjinu, a imamo ih i o Mačukatu, Dumaniću i Dražiću; sad i o Kritonu našosmo neke arhivske podatke te ih ovdje objavljujemo.

² Stara Matica spl. Župskog ureda Knj. Vj. I str. 109.

³ Historia della Guerra di Dalmatia tra Venetiani e Turchi del Dottor Francesco Difnico ecc. Rukopis u Muzeju grada Splita.

S Marjetom Armatijevom imao je poroda. Njihov sin Andrija bio je kapetan kao i otac. Rođen, možda, i on u Splitu, ovdje je imao prijatelja: 1672. g. kapetana Andriju Kritona vidimo, kroz stare matice splitske Župe,⁴ u crkvi sv. Nikole u Velom Varošu kao kuma na nekom vjenčanju.

Iste 1672. g. kapetan Andrija se vjenčao, također u Splitu, s kćeri tad već pokojnog kapetana Ivana Babića Vinkom, a vjenčao ih je Andrijin ujak kanonik Armati:⁵

»Adi 6 Giugno 1672. Io Don Francesco Armati canonico congionsi in S. Matrimonio . . . capitano Andrea figliolo dell' Ill(u-strissi)mo signor governatore Giorgio Criton et Madona Vincenza figliola del quondam signor Zuane Babich in Casa . . .«.

Roditelji Frane Kritona, budućeg tajnika Akademije ilirske, kap. Andrija i Vinka Babićeva, vjenčali su se, rekosmo, u Splitu 1673. g. — a Frane im se rodio, prema kasnijem matičnom zapisu o njegovoj smrti, oko 1674. godine.

Vjerovatno pod utjecajem ujaka kanonika roditelji odlučiše, da im Frane ne bude vojnik, kao što mu bijahu djed i otac, nego da bude svećenik kao ujak.

Do 1700. g. u Splitu nije bilo sjemeništa, i mora da se Frane školovao izvan rodnog grada. Prema jednom dokumentu iz 1691. godine on je te godine u svojoj sedamnaestoj bio »chierico«;⁶ a prema jednom dokumentu iz 1697. godine on je te godine, u svojoj dvadesetpetoj, već bio »Dottor Don Francesco Criton«.⁷ Kad je Akademija ilirska ilitivan slovinska u Splitu bila osnovana — vjerovatno u junu 1703. godine⁸ — dr. Frane Kriton bio je njen tajnik: samo kao takav on zanima historika književnosti. Ne znamo, zašto je baš on vršio tu službu, ali ne gubimo iz očiju, da je tad taj tridesetogodišnji čovjek bio desna ruka, kancelar agilnog splitskog nadbiskupa Cosmija, osnivača Akademije ilirske.

O dr. Frani Kritonu kao tajniku te akademije znamo, nažalost, samo to, da je 29. januara 1705. godine popraćujući četiri primjerka »Misli kršćanskih« u prijevodu predsjednika (principe) akademije dr. I. P. Marchija, — uputio Ivanu Tanzlingheru u Zadar poznato pismo.⁹

Nadalje, još neki neobjavljeni dokumenti u splitskim arhivima nadbiskupskom i kaptolskom, govore o nekim njegovim svećeničkim zadacima, što je također građa za njegovu biografiju. Štoviše, tu i tamo nađe se još poneki dokumenat, koji o njemu govori kao o privatnoj osobi.¹⁰

⁴ Stara Matica spl. Župskog ureda, knj. Vj. II. str. 40.

⁵ Stara Matica spl. Župskog ureda, knj. Vj. II. str. 38 otr.

⁶ Stara Matica spl. Župskog ureda, knj. Vj. III str. 92 (Kum).

⁷ Stara Matica spl. Župskog ureda, knj. Vj. III str. 123 (Kum).

⁸ Č. Čičin-Šain, o. c.

⁹ Gius. Ferrari — Cupilli je objavio ovo Kritonovo pismo u br. 32 zadarskog »La Dalmazia« 1846. g. i u II. svesci splitskog »Annuario Dalmatico« (izd. Morpurgo) 1861. g.

¹⁰ U biblioteci franjevačkog samostana u Poljudu ima knjiga s potpisom Fr. Kritona, upozorava nas Dušan Berić; to su vjerovatno ostaci Kritonove biblioteke.

Prema jednom od tih posljednjih dokumenata¹¹ Frane Kriton nije, regbi, bio u najboljim ekonomskim prilikama: 1707. g., u doba Akademije ilirske, bio je primoran da splitskom imućnom vlastelinu Josipu Milesiju dade u zalog svoj veliki vinograd od 25 vriti na Kiseljevici kod Kaštel-Lukšića, da bi mu Milesi pozajmio hiljadu ml. lira, koje mu je 1730. godine vratio s kamatama.

Dodati je, da je Frano Kriton imao jednu sestru koludricu i da u svojoj oporuci, koju je napisao pola godine prije svoje smrti, govori o svojim obavezama prema toj sestri, a i prema njihovoj majci - starici Vinki, koja je vjerovatno nadživjela supruga.

Tu govori i o svom velikom vinogradu na Kiseljevici kao već iskupljenom i spominje neku Zanetu Marescalchijevu, koja će taj vinograd baštiniti poslije smrti njegove sestre koludrice.¹²

Šest mjeseci pošto je napisao oporuku, kanonik Frane Kriton je umro u Splitu u svojoj 62. godini života:¹³

»Adi il Luglio 1736. Reverendissimo signor Don Francesco Critton canonico della Metropolitana di Spalato di anni 62 in circa passò da questa alla miglior vita . . . e fu sepolto al Domo«.

¹¹ Iz obiteljske arhive Capogrosso — Kavanjin spisi obitelji Milesi u Muzeju grada Splita.

¹² Ovaj vinograd 1748. g. je Marescalchijeva bila prodala unuku dr. Jerolima Kavanjina, dru. Jerolimu Capogrossu-Kavanjinu. Vinograd je sjev. od ceste Split—Trogir, a na položaju Kiseljevica, sjev. zap. od Kaštel Lukšića, a na granici Kaštela Kambelovca. Donedavno je bio vlasnost Capogrossovih.

¹³ Stare Matice spl. župskog ureda, knj. M. str. 38 otr.

Résumé

NOTES D'ARCHIVES SUR F. KRITON (1674—1736).

Entre 1703 et 1714 environ, il existait à Split une Académie illyrienne, effet du mouvement de la réforme catholique locale retardataire, avec le but de cultiver la langue populaire.

Elle a été fondée par l'archevêque de Split Cosmi et se trouvait derrière la cathédrale, dans l'actuelle Rue de l'Académie illyrienne. Son président était I. P. Marchi, son secrétaire le chanoine Frane Kriton, secrétaire de l'archevêque, et ses membres: l'avocat Jerolim Kavanjin et neuf autres personnalités distinguées de Split.

Comme supplément à son étude »L'Académie illyrienne à Split, son époque et son siège« (Edition des musées de la ville de Split, 1952, tome 3), dans ses notes d'archives, Ćiro Ćičin-Šain relate les renseignements biographiques concernant le secrétaire de l'Académie et ses ancêtres. Comme son père, le capitaine Andrija, le chanoine Frane Kriton est né à Split; mais Georges, le grand'père de Frane, était venu d'Ecosse à Split où il avait été officier supérieur dans l'armée vénitienne et où il s'était marié.